

Still going Strong

Et stykke gyldent gammelt Hollywood runder de 75 i år.
Asbjørn Skytte har hentet filmminderne frem.

Adolph Zukor i sine velmagtsdage som formand for Paramounts bestyrelse. Langt ind i sit otium forblev Zukor en grå eminence i skyggen. Han var født i 1873 og døde først i 1976, 103 år gammel!

Øverst: Verdens berømteste studieport, her set i Billy Wilders *Sunset Boulevard*.

Paramount fylder 75 år. Det påstår de i hvert fald selv. Men egentlig er det snyd, for det runde tal markerer gamle Adolph Zukors entré i filmbranchen i 1912, hvor han efter en årrække som pelshandler i Chicago kastede sig over filmimport og -distribution. Hans første udspil var den franske *Dronning Elizabeth* med den "guddommelige" Sarah Bernhardt. Den havde en for datiden uhørt længde på hele fire spoler (ca. tre kvarters spilletid), og den blev en gigantisk succes for Zukor. Og dermed beviste han, hvad ingen andre i branchen troede på: at fremtiden lå i film med en længere varighed, der gav bedre tid til at uddybe handling og karaktertegning (noget som Ole Olsen i øvrigt havde regnet ud allerede i 1910). Zukor dannede selskabet Famous Players og gik i gang med selv at producere film (med notabiliteter som Mary Pickford, Lily Langtry og John Barrymore i hovedrollerne). Men han var ikke tilfreds med de usikre distributionsforhold på det amerikanske marked, så i 1914

Mary Pickford, "America's Sweetheart", var Zukors vigtigste aktiv i de første år. Hendes indkomstudvikling fortæller i sig selv historien om filmmediets frembrusen og stjernernes indflydelse. Fra en startløn i 1912 på 500\$ om ugen eskalerede hun støt og roligt til 10.000 om ugen i 1917. Alligevel tog hun imod et tilbud fra First National, der gav hende 350.000\$ pr. film, indtil hun i 1919 dannede United Artists sammen med Chaplin, Griffith og ægtemanden Douglas Fairbanks. På billedet ses hun i en af sine største Paramount-succes'er, *Rebecca of Sunnybrook Farm*, instrueret af Marshall Neilan i 1917.

Cecil B. DeMille inspicerer de overdådige scenografier til sin sidste film *De ti Bud* (*The Ten Commandments*, 1956). DeMille var, fra sin debut i 1914 med *The Squaw Man* til sin død i 1959, Paramounts førsteinstruktør par excellence. Hans speciale var det historiske spex, med forkærlighed hentet fra Bibelen, men han lavede lige så gerne westerns eller søroverfilm. Hans kulørte og svulstige bibelshistorie giver ham ofte et kraftigt stænk af vulgært plattenslageri, men han var en kontant og – især i stumfilmstiden, siges det – opfindsom storyteller. Og han forstod at få det store publikum i tale.

købte han 10% af aktierne i W.W. Hodkinsons udlejningsfirma, Paramount Pictures Corporation, der var stort og landsdækkende i sin virksomhed. Samme år lavede Cecil B. DeMille den første lange amerikanske spillefilm, *The Squaw Man*, for Jesse L. Laskys Feature Play Company. Også den film blev en gigantisk succes. Zukor sørgede for at blive venner med Lasky, og i 1916 sluttede de sig sammen i the Famous Players-Lasky Corporation. Undervejs købte Zukor i øvrigt Laskys anden partner ud. Det var den ikke mindre legendariske Samuel Goldwyn (der dengang endnu hed Goldfish). Få måneder senere blev cirklen sluttet, da Zukor og Lasky helt overtog Hodkinsons udlejningsfirma. Først fra da var det, vi siden har kendt som Paramount Pictures, en realitet.

Grundlaget var skabt for Paramounts blomstring i stumfilmens brølende 20'ere. Cecil B. DeMille var den dominerende instruktør, Gloria Swanson og Rudolph Valentino de førende stjerner. Men der var også plads til westernstjernen William S. Hart og komikerne W.C. Fields og Harold Lloyd. Lillian Gish og D.W. Griffith var på gæstevist; Ernst Lubitsch og Emil Jannings kom fra Tyskland; man præsenterede Pola Negri fra Polen og Clara Bow som the "It Girl"; og William A. Wellman lavede *Wings* (den første film, der vandt en Oscar) og *Beggars of Life* (Paramounts første part-talkie). Ved tonefilmens fremkomst dukkede den opfindsomme Rouben Mamoulian op, Lubitsch klarede uden besvær overgangen til lyd, og man hyrede nye stjerner fra Broadway: Marx Bros., Mae West, Burns & Allen, Ethel Merman, Claudette Colbert, samt den franske sanger Maurice Chevalier, og den amerikanske Bing Crosby. Men depressionen og omstillingen kostede dyrt. I 1933 var selskabet på fallittens rand. Lasky rejste, og Zukor omorganiserede og bragte det på fode igen i 1935. Nye stjerner kom til: Bob Hope, Dorothy Lamour, Ray Milland, Barbara Stanwyck og Joel McCrea. 40'erne blev domineret af to instruktører: Preston Sturges og Billy Wilder; nye (ferske) stjerner som Alan Ladd og Veronica Lake kom til, men også f.eks. Olivia De Havilland, der efter sin strid med Warner's vandt sig to Oscars i Para-

mounts *To Each His Own* og *Arvingen* (*The Heiress*); og i B-kategorien lavede William Boyd den ene Hopalong-western efter den anden. I 50'erne takkede Cecil B. DeMille langsomt af, Wilder rejste til nye bedrifter andetsteds, og respektable instruktører som William Wyler og George Stevens rykkede ind og lavede respektable film af den slags, der hver gang nomineres til årets Oscar. Men der var også en vigtig niche til Alfred Hitchcock og nye stjerner som Audrey Hepburn, Grace Kelly, Burt Lancaster, Kirk Douglas, Shirley MacLaine og William Holden. Bob Hope kørte ufortrødent videre – om kap med Martin & Lewis, og også etablerede superstars som Bogart, Grant og Stewart kunne ofte ses i Paramount-film.

Som alle andre Hollywood-selskaber måtte Paramount omorganisere og indstille sig på at inddrage TV i produktionsplanen. I 1964 trak Zukor sig tilbage, 91 år gammel, og i 1966 blev selskabet opkøbt af Gulf+Western. Det moderne system, hvor man sammenstiller finansieringen film for film, blev en realitet, og Paramount er ofte nu blot igen et distributionsorgan for uafhængige

producenter – f.eks. for Dino de Laurentiis i USA, men ikke her i Europa.

Men Paramount er naturligvis et Hollywood-selskab med glørværdige traditioner og med en profil, der hælder mod det udsøgte og det sofistikerede – ikke mindst i de gyldne komedier fra 30'erne og 40'erne. Og på mange måder klarer det sig i dag bedre end de fleste af konkurrenterne. Blandt 80'ernes store trækplastre kan nævnes *Reds*, *Officer og Gentleman*, *Tid til kærtegn* og ikke mindst Steven Spielbergs to *Indiana Jones*-film og *Frækkere end politiet tillader* med Eddie Murphy. I fjor havde man fem af årets top-ti-film med *Top Gun* øverst på listen. Og 1987 lover fint med Brian DePalmas *De uovervindelige* og *Frækkere end politiet tillader 2*.

På de følgende sider har jeg bladret i Paramounts billedbog. Pladsen er naturligvis ikke ubegrænset, og det til tider svære valg har begrænset sig til 25 billeder fra 25 film – 25 personlige favoritter, som har været med til at gøre det til en fornøjelse at sidde i biografen, og 25 film, som jeg gerne genser med den største fryd, når lejligheden byder sig.

▲ Rudolph Valentino blev lokket væk fra MGM, og *The Sheik* (1921, hvorfra han ses i færd med at forføre Agnes Ayres) var den første af ti Paramount-film, der alle dyrkede hans forfinet eksotiske udstråling. Hans bratte død i 1926, kun 31 år gammel, udløste historiens første massehysteri i stjermedyrkelsens kølvand.

▲ *Morocco* (1930) med Paramounts to største trækplastre i 30'erne, Gary Cooper og Marlene Dietrich. Den eminente stilist, Josef von Sternberg, havde opdaget Marlene året før i *Den blå engel*, og *Morocco* var den første af deres seks film for Paramount, inden deres veje skiltes – seks film, der dyrkede hendes sværmeriske udstråling i lige så sværmeriske historier, fjernet fra virkelighedens verden.

Rouben Mamoulian lavede kun 16 film på 40 år, deraf de første 6 plus en enkelt senere for Paramount. Med sin tekniske opfindsomhed og eminente stilsans tilskrives han frem for nogen æren for at føre selskabet sikkert ind i tonefilmens æra. Hans 4. film er *Prins for en dag* (*Love Me Tonight*, 1932), en tidlig musical med den franske charmør, Maurice Chevalier, og Jeanette MacDonald. ▼

Det sofistikerede lystspils fader, Ernst Lubitsch, boltrede sig i Paramount-studierne fra midten af 20'erne til slutningen af 30'erne og kom med sin stil, det uforlignelige Lubitsch touch, mere end nogen anden til at præge denne genres udvikling. Fra perlerækken af komedier ses her Kay Francis, Herbert Marshall og Miriam Hopkins i den overdådige svindlerkomedie *Madame forelsker sig* (*Trouble in Paradise*, 1932).

Gary Cooper debuterede i William A. Wellmans *Wings* i 1927 – den første film, der blev belønnet med en Oscar. I 1939 var de atter forenet i den spektakulære legionærfilm *Tricolorens helte* (*Beau Geste*). Som Coops fælle ses Ray Milland, en anden stjerne, hvis navn uløseligt er forbundet med Paramount. ▼

Tonefilmens gennembrud i 1929 betød også en adgangsbillet til Hollywood for brødrene Marx, der lavede deres 5 første – og rene – film hos Paramount, der også havde både Mae West og W.C. Fields i deres stald i disse år. Her ses de fire brødre, Harpo, Zeppo, Chico og Groucho, i deres 3. film, *Monkey Business* (1931), instrueret af selskabets kontante farcemager, Norman Z. McLeod.

Danny Kaye medvirkede i en række Paramount-film fra 1954-61. Især makkerparret Melvyn Frank & Norman Panama forstod at udnytte deres komiske talent, bl.a. i *Bank under bordet* (*Knock on Wood*, 1954), hvor Danny Kaye spiller en bugtaler, der trækkes ind i en indviklet spionintrige. Undervejs får han vist sin eminente forkledningkunst, og han møder også svenske Mai Zetterling.

Paramount forstod at holde fast i komedieformen fra de tidlige tonefilmår. Neil Simons moderne lystspil *Hvem støver af* (*The Odd Couple*) blev i 1967 til en brillant film i Gene Saks' ferme instruktion. Først og fremmest er det dog det gnistrende vittige samspil mellem Jack Lemmon og Walter Matthau (som de to fraskilte mænd, der flytter sammen og går hinanden på nerverne), der forgylder filmen og gør den til en konstant fornøjelse, som tåler gensyn på gensyn.

▲ Bob Hope var Paramounts fund i 1938, og han forblev selskabet tro i de næste 20 år, i parløb med Bing Crosby i den charmerende *Road*-serie eller på egen hånd i 40 film. Der var engang, hvor jeg fandt ham utålelig, men med årene er jeg kommet til at holde mere og mere af ham – f.eks. som *The Lemon Drop Kid* (Sidney Lanfield, 1951, efter en Damon Runyon-historie). Ikke noget filmisk mesterværk, men kors, hvor er den morsom! Her synger han og Marilyn Maxwell godnatsang for de gamle damer (Jane Darwell t.v.) på det nye plejehjem, indrettet i et nedlagt spillekasino.

Paramount lancerede duoen Dean Martin & Jerry Lewis i 50'erne som en klar afløser for Crosby & Hope. Lewis gik dog snart sine egne veje, først i samarbejde med Frank Tashlin, siden som sin egen manuskriptforfatter og instruktør, og han blev 60'ernes mest originale komiker. Hans uomtvistelige hovedværk er Jerry som den skøre professor (*The Nutty Professor*, 1963), en *Jekyll-Hyde*-historie om den klodsede, hæmmede og verdenssky kemi-professor, der forvandler sig til pop-idolet Buddy Love, så han kan kurtisere sin yndige studine, spillet af den formidable Stella Stevens.

Leo McCarey arbejdede med regelmæssige medlemmer for Paramount. I begyndelsen af 30'erne instruerede han med kyndig hånd Mae West, W.C. Fields og Marx Brothers (den fremragende *Duck Soup*, 1933). Senere blev hans komedier mere og mere sentimentale og fik karakter af moralsk oprustning (som de kristne propaganda-film med Bing Crosby, *Going My Way* og *The Bells of St. Mary's* fra 1944 og -45). Men Det begyndte i *Paris* (*Ruggles of Red Gap*, 1935) er en ægte McCarey-satire om en amerikansk millionærøpkomling (*Charlie Ruggles*), der vinder en ægte britisk gentleman-butler (*Charles Laughton*) i kortspil.

Gloria Swanson var Paramounts førende kvindelige stjerne i 20'erne. I 1950 lavede Billy Wilder den hidtil barskeste skildring af Hollywood bag kulisserne, *Sunset Boulevard*, og det var ikke mindst filmens kupp at placere Swanson i rollen som den glemte stumfilmsdiva, der lever i isolation og voksende vanvid – og i en patetisk drøm om det store come-back. Her ses hun på besøg hos Paramounts 'grand old man', Cecil B. DeMille, som spiller sig selv – og som naturligvis også var Swansons førsteinstruktør i de gyldne år.

Theodore Dreisers *An American Tragedy* blev filmatiseret af George Stevens i 1951 med titlen *En plads i solen* (*Place in the Sun*), og den var det års mest prisbelønnede Hollywood-film. Montgomery Clift havde hovedrollen som den unge opportunist, der (måske) myrder sin forlovede (*Shelley Winters*) for at få fat i rigmandsdatteren, *Elizabeth Taylor*.

▲ Preston Sturges var en anden Paramount-satiriker, der trodsede 40'ernes dystre film noir-stemning med en stribe elegante komedier, som ofte med stor effektivitet borede sig ned under de sociale og politiske overflader. Hans smukkeste film er *En moderne Eva* (*The Lady Eve*, 1941), hvor Charles Coburn og Barbara Stanwyck spiller far og datter, et professionelt svindlerpar, der har udset sig den naive øl-millionærson, Henry Fonda, som det næste nemme offer, men følelsesne blandes ind og triumferer naturligvis til slut.

Billy Wilder skrev sammen med Charles Brackett manuskript til nogle af 30'ernes fineste komedier (instrueret af Lubitsch og Mitchell Leisen). Wilder debuterede som instruktør i 1942 og lavede sine første 10 film hos Paramount. Kvinden uden samvittighed (*Double Indemnity*, 1944) er et film noir-hovedværk (en James M. Cain-historie med manus af Wilder og selveste Raymond Chandler), en grim historie om kærlighed og mordkomplot, der ender i selvdstruktion og død. Barbara Stanwyck og Fred MacMurray ydede stort og overbevisende spil i hovedrollerne. ▼

Audrey Hepburn var Paramount-stjerne i 50'erne med gennembrud i William Wylers Prinsessen holder fridag (Roman Holiday, 1953).

Hendes sødmefyldte, sarte talent blev dog mest overrumplende udnyttet af Stanley Donen i Funny Face (1957), der blev en af de sidste ægte

musicals, hvor hun viste, at hun også kunne synge og danse – i kyndigt samspil med veteranen Fred Astaire.

Alfred Hitchcock skrev kontrakt med Paramount i 50'erne og lavede 6 film, der blev blandt hans allerbedste, ikke mindst de tre med James Stewart: Manden der vidste for meget (The Man Who Knew Too Much, 1956), En kvinde skygges (Vertigo, 1958) og Skjulte øjne (Rear Window, 1954), hvor Stewart spillede pressefotografen, der – mens han er bundet til sin lejlighed med et brækket ben – opdager, at genboen har myrdet sin kone. Grace Kelly var hans smukke forlovede, der sendes på livsfarlig inspektionstur i huset overfor.

Med Shane (1954) scorede Paramount en af western-genrens største succes'er – en selvhøjtidelig, opstølt nybygger-historie, instrueret af George Stevens (der ikke havde sans for genrens sande kvaliteter) og med den ulidelige Alan Ladd i titelrollen. Næh, må vi så be' om John Sturges' fjomøjelige Sheriften fra Dodge City (Gunfight at the O.K. Corral, 1957), en funk-lende, flot Vistavision-film med Burt Lancaster som en stoisk stilig Wyatt Earp og Kirk Douglas som en fandenivoldsk charmerende Doc Holiday. Her ses de i det sidste opgør med Clanton-banden.

John Ford lavede i sin lange karriere kun to film for Paramount: The Man Who Shot Liberty Valance (1962) og Donovan's Reef (1963). Den første blev et af mesterinstruktørens sene hovedværker, en bittert-nostalgisk hyldest til en svunden æra og instruktørens foretrukne genre. På billedet ses den sårede James Stewart, overvåget af Andy Devine og John Wayne, med John Qualen og Vera Miles i baggrunden.

Også den anden mesterinstruktør, Howard Hawks, kom først i berøring med Paramount i slutningen af karrieren – med tre film i 60'erne. Den første var Hatari! (1962), en prægtig film om en gruppe safarijægere, der indfanger vilde dyr i Afrika, og en film, der vittigt og bevægende gennemspillede Hawks' hovedtema om gruppesammenhold og professionalisme. John Wayne (som gruppens leder) var også overordentlig svær at få indfanget, men hvem kunne stå for Elsa Martinelli, når hun gik ned for at bade sine elefantunger i floden, ledsaget af Henry Mancinis iciterende "Baby Elephant Walk"?

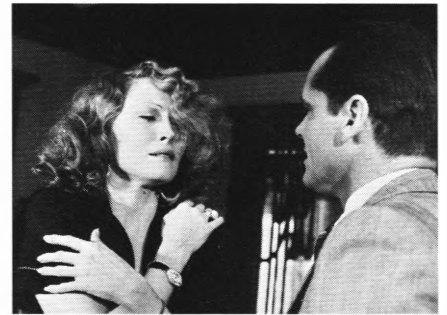

Robert Redford var Paramounts unge nye stjerne i slutningen af 60'erne, bl.a. i Neil Simon-filmen *Barefoot in the Park* (1966). Samme år blev han parret med Natalie Wood i et fremragende melodrama (den mest vellykkede af alle Tennessee Williams-filmatiseringer), formidabelt fotograferet af veteranen James Wong Howe, og instrueret af Sydney Pollack efter et begavet manuskript af bl.a. Francis Ford Coppola: *Hver mands pige* (*This Property Is Condemned*).

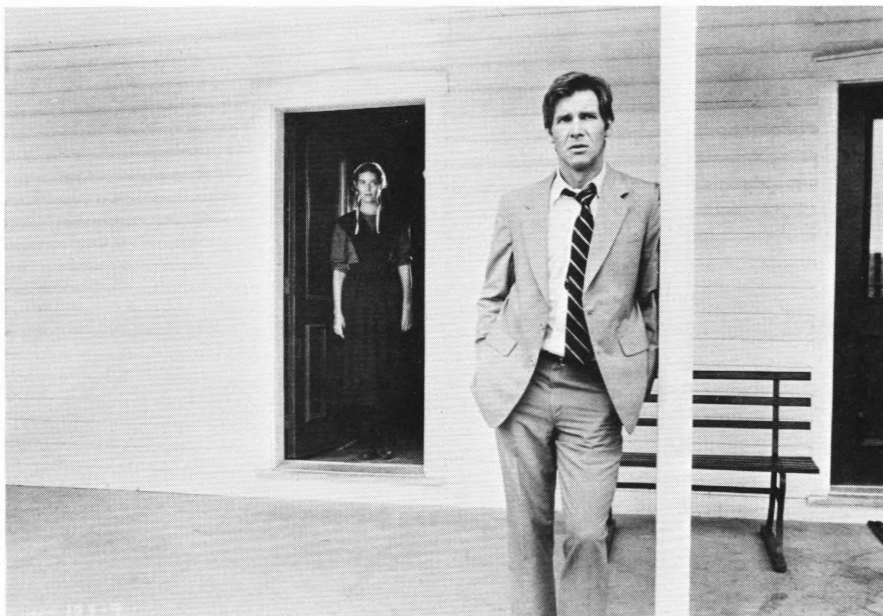

Francis Coppola lavede sit første mesterværk for Paramount, den to helafstensfilm lange *Godfather*-saga (1972-74), der effektivt og eminent satte det klassiske gangster-drama i moderne perspektiv. Her ses Marlon Brando (i et formidabelt come-back) som familieoverhovedet Don Corleone, omgivet af sine sønner, James Caan, Al Pacino og John Cazale.

Den originale Robert Altmans *Nashville* er ikke kun en hyldest til den berømte musikby, men til USA i det hele taget. I en kaleidoskopisk historie kortlægger han en lang række skæbner, hvis veje krydses, og filmen kan ses som et sindbillede af USA anno 1975. Blandt filmens mange unge stjerner, som selv skrev og fremførte deres sange, ses her Keith Carradine og Shelley Duvall.

Med *Chinatown* genoplivede Roman Polanski den klassiske detektivfilm med en udsøgt sans for genrens særlige krav. Robert Townes originalmanuskript honorerede alle de aspekter, der kan forventes med hensyn til indviklet intrige, dobbelttydigheder og sortsyn. Og der blev spillet fremragende af Faye Dunaway og Jack Nicholson (billedet) samt af John Huston som bagmanden med det gustne overlæg.

Harrison Ford var en af hovedpersonerne i George Lucas' *Star Wars*-serie, men det var Steven Spielberg, der for alvor forstod at udnytte hans talent i sine to Paramount-film om Indiana Jones, der bragte det gode, gammeldags eventyr tilbage på biograflærrederne med Ford som en god gammeldags helt. Men det var i australieren Peter Weirs foruroligende og usædvanlige *Vidnet* (*Witness*, 1985), at Ford for første gang fik lov at demonstrere, hvor vidtspændende og god en skuespiller han er – i rollen som den sårede politimand, der – forrådt af korrupte kolleger – søger tilflugt hos den asketiske amish-sekt og hviler ud i den smukke Kelly McGillis' favn.

THE END